

2024

DEEL 1

Investeerdersagenda
[Investors' Agenda of Priority Points]

DEEL 2

Studie Investeringsklimaat

PART I

AmCham Investeersagenda 2024

Lange termijn, pragmatisch en constructief

**AANBEVELINGEN OM EEN GESOFISTICEERDE
ECONOMIE TE BOUWEN**

Inleiding

Nederland is een geweldig land - welvarend, vrij en veilig. Haar burgers behoren tot één van de vijf gelukkigste bevolkingen ter wereld, een wereld waarin ze veel reizen. Door de geografische ligging van het land - precies tussen Londen, Parijs en Frankfurt - en de nabijheid van het hart van Europa, Brussel, wordt Nederland met recht de 'poort naar Europa' genoemd. De infrastructuur, zowel fysiek als digitaal, is zeer geavanceerd. Het land heeft een gematigd belastingstelsel, een hoogopgeleide en bekwame, Engelssprekende bevolking met goede digitale basisvaardigheden. Internationale bedrijven in het algemeen en uit de Verenigde Staten in het bijzonder hebben altijd een belangrijke bijdrage geleverd aan de Nederlandse economie. De open cultuur van het land en de focus op innovatie hebben van oudsher veel mensen aangetrokken om in Nederland te werken en hun talent te investeren in de Nederlandse economie en samenleving.

Toch staat dit alles onder druk. Geopolitieke ontwikkelingen maken de economie en de samenleving als geheel kwetsbaarder voor schokken van buitenaf, maar ook interne uitdagingen hebben een grote impact op het vertrouwen van bedrijven en investeerders. De onvoorspelbaarheid van beleid en een minder gastvrije omgeving voor bedrijven, in combinatie met hoge kosten, vooral voor energie, en de krapte op de arbeidsmarkt in een vergrijzende samenleving, ondermijnen de bereidheid om in Nederland te investeren. Directe Buitenlandse Investerings (Foreign Direct Investment of FDI) nemen af, zoals blijkt uit de Studie naar het Investeringsklimaat in het tweede deel van deze publicatie. Tegelijkertijd verhoogt Nederland de belastingen voor bedrijven. Een gezonde en veerkrachtige economie is fundamenteel voor een bloeiende samenleving, daarom vinden wij deze ontwikkelingen zorgelijk.

AmCham gelooft dat deze trends kunnen worden omgebogen, met een gecoördineerde inspanning van zowel de publieke als de private sector. Het investeringsklimaat in Nederland staat weer op de agenda, en met een nieuwe regering die op het punt staat haar rol op te pakken, is dit het moment om ons af te vragen welk land we zouden willen zijn. AmCham's Investeersagenda en de bijbehorende Studie naar het Investeringsklimaat bieden een visie en een aantal praktische ideeën over hoe Nederland een geweldig land kan blijven waar zowel bedrijven als de samenleving floreren.

Welke beleidskeuzes zijn fundamenteel voor de welvaart op de lange termijn in Nederland, en hoe zorgen we ervoor dat deze keuzes beklijven en voor iedereen acceptabel zijn? AmCham en het Amerikaanse bedrijfsleven staan altijd klaar om een positieve rol te spelen in dit proces en Nederland te helpen uitblinken als een gesofisticeerde economie met innovatie als drijvende kracht en duurzaamheid als leidend principe. Een dergelijke economie omvat: een robuuste digitale technologie-sector, die ook als katalysator werkt voor andere sectoren, en een sterke basis- en verwerkende industrie, die zowel primaire als geavanceerde componenten en hoogtechnologische oplossingen levert. Openheid en innovatiedrang zijn altijd essentiële kenmerken geweest van de Nederlandse economie en zouden ook in de toekomst onze kracht moeten blijven. Belangrijke voorwaarden voor toekomstige groei zijn betrouwbaar en voorspelbaar beleid, overvloedige en betaalbare (CO2-arme) energie, onbeperkte toegang tot een diverse en wereldwijde talent pool, en onderwijs van hoge kwaliteit.

In de visie van AmCham is een toekomstige Nederlandse economie gericht op de lange termijn, gebaseerd op pragmatische keuzes en met constructieve intentie.

Lange termijn, pragmatisch en constructief

AANBEVELINGEN OM EEN GESOFISTICEERDE ECONOMIE TE BOUWEN

Nederland presteert al decennialang op topniveau en we zien nu een kans, maar ook een dringende noodzaak om onze aandacht te richten op wat nodig is om een sterke en gesofisticeerde economie op te bouwen die toekomstbestendig is: gericht op de lange termijn, gebaseerd op pragmatische keuzes en met constructieve intentie.

1. ONZE KEUZES MOETEN ALTIJD GERICHT ZIJN OP DE LANGE TERMIJN

- Creëer een economische langetermijnvisie die eerlijk en evenwichtig is, bedrijfsvriendelijk en gericht op het bereiken van het volgende niveau van welvaart in de Nederlandse samenleving.
- Stimuleer de transformatie van de industrie om een gunstig investeringsklimaat te creëren en het groene potentieel van verschillende industrieën in een realistisch tempo te benutten.
- Erken openlijk en ondubbelzinnig de waarde van ondernemerschap en innovatie door het bedrijfsleven.
- Wees ambitieus en probeer technologische doorbraken te realiseren die de economie verder kunnen stimuleren.

2. EEN GEAVANCEERDE ECONOMIE MOET GEBASEERD ZIJN OP PRAGMATISCHE KEUZES

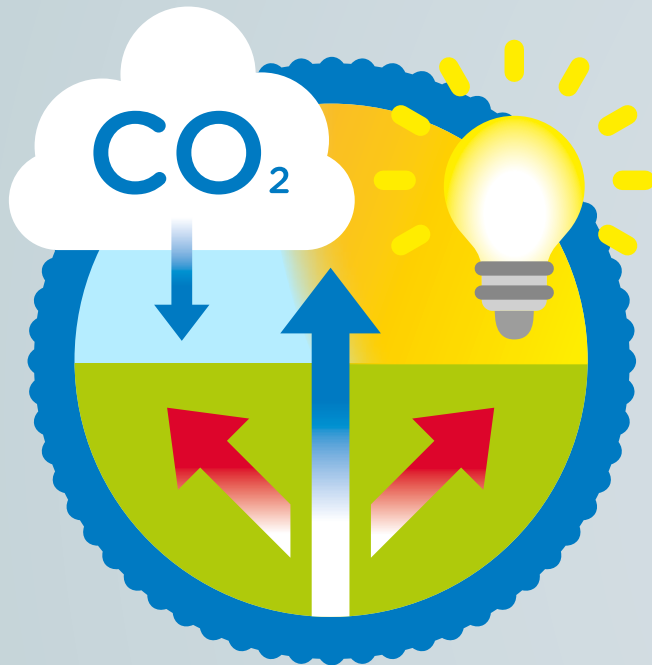
- Faciliteer Onderzoek & Ontwikkeling en Innovatie door langdurige en stabiele stimulansen.
- Maak energie overvloedig beschikbaar en betaalbaar om de industrie en de samenleving als geheel draaiende te houden.
- Kies voor belonen in plaats van voor straffen (carrot instead of stick): extra verplichtingen en het voorschrijven van technologieën zullen levensvatbare oplossingen niet versnellen.
- Zorg voor een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt, creëer gemakkelijke toegang voor geschoolde mensen en zet in op (her- of bij-)scholing van statushouders.
- Zorg voor een betrouwbaar en stabiel fiscaal klimaat als sleutel tot langetermijnsucces.
- Wees consistent, vastberaden en moedig in de ambitie om een digitale leider en weer een lichtbaken voor responsible computing.

3. VOOR IEDEREEN: VERDERGAAN MET CONSTRUCTIEVE INTENTIE

- Sta als bedrijfswereld op en help een 'virtueuze cirkel van vertrouwen' tot stand te brengen.
- Evalueer nieuwe wetgeving met stresstests voor competitiviteit en innovatiecapaciteit, gebruik robuuste gegevens en overleg met het bedrijfsleven om haalbare doelen op korte en lange termijn te garanderen.
- Kies doortastend en leg goed uit waarom beslissingen worden genomen om een breed draagvlak te creëren.
- Behoud uitstekende infrastructuur, zoals Schiphol, en realiseer tegelijkertijd milieuwinst.
- Houd de trans-Atlantische relatie sterk door directe dialoog aan te blijven gaan met de VS.

ONZE KEUZES MOETEN ALTIJD GERICHT ZIJN OP DE **LANGE TERMIJN**

Welk land wil Nederland zijn? In de visie van AmCham heeft Nederland alles wat nodig is om de thuisbasis te blijven van een open en innovatieve, gesofisticeerde economie die de verdien capaciteit van Nederland in stand houdt en welvaart en oplossingen genereert voor de bredere samenleving. Zo'n economie is wendbaar, veerkrachtig, open, aantrekkelijk en concurrerend. Ze is ook kennisintensief, hightech, circulair en schoon. Ze loopt voorop in verandering en vooruitgang en neemt een sleutelpositie in de wereldeconomie in. Het is een economie waarin innovatie breed wordt ondersteund, door middel van stimuleringsmaatregelen, internationale samenwerking, toegang tot divers talent en vruchtbare uitwisseling tussen publieke, private en onderwijsinstellingen. In onze visie is Nederland een plek waar geavanceerde producten en essentiële onderdelen worden gemaakt in goed ontwikkelde en verbonden productieketens. Sterke ecosystemen verbinden bedrijven met wetenschap en met elkaar, waardoor synergiën en efficiëntie ontstaan die anders niet bereikt kunnen worden. Het is essentieel om te begrijpen dat in dergelijke ketens elk onderdeel een cruciale rol speelt - de basisindustrieën leveren input aan de verwerkende industrie; kleine en middelgrote bedrijven leveren aan grotere internationale organisaties en omgekeerd; er worden gezamenlijke initiatieven ontwikkeld om het volgende niveau in duurzaamheid te bereiken en om het beste uit elkaars expertise te halen. Het is een economie waar bedrijven zich veilig genoeg voelen om te investeren, omdat ze weten dat de voorwaarden eerlijk, evenwichtig en stabiel zijn. Er is voorspelbaarheid, rechtszekerheid, toegang tot één Europese markt en bescherming van intellectueel eigendom en investeringen.

Als we willen, kan dit moment een keerpunt zijn, waarbij we de huidige stagnatie en belemmeringen op meerdere gebieden achter ons laten met een visie op hoe Nederland een topresteerder en één van de gelukkigste landen ter wereld kan blijven. Dit vereist het maken van strategische keuzes, in het volle besef dat veel zaken met elkaar samenhangen. Daarom is een langetermijnperspectief nodig om een holistische koers uit te zetten, in plaats van problemen geïsoleerd op te lossen. Wat is de grotere droom voor Nederland? En stel dan eerlijk de vraag: wat is er nodig om dit te bereiken - onbevooroordeeld en in het volle besef van de Europese en mondiale context.

- AmCham roept Nederlandse politieke leiders op om te beslissen over een duidelijk en voorspelbaar pad om langdurige uitdagingen in Nederland aan te pakken met een langetermijnvisie, om dit stevig te verdedigen in het debat en om zich hieraan te committeren. **Creëer een langetermijnvisie die eerlijk en evenwichtig is, bedrijfsvriendelijk en gericht op het bereiken van het volgende niveau van welvaart in de Nederlandse samenleving.** Alleen in het licht van de (relatieve) zekerheid die een door de overheid vastgesteld langetermijnkader biedt, zijn mensen en bedrijven in staat en bereid om te investeren in verandering. Zet deze koers in met volledig begrip van hoe de wereld werkt: een gezonde en veerkrachtige economie ligt aan de basis van alle welzijn. In tegenstelling tot wat soms de populaire overtuiging lijkt te zijn, is het scheppen van een bedrijfsvriendelijk klimaat niet hetzelfde als 'carte blanche' geven. Bedrijven hebben, net als mensen, manoeuvreerruimte nodig om zo goed mogelijk te presteren. Wees glashelder en standvastig over de richting en laat tegelijkertijd ruimte voor meerdere oplossingen. Beloon en erken stappen in de goede richting, in plaats van exact voor te schrijven hoe doelen bereikt moeten worden. Als de koers moet worden bijgesteld omdat de resultaten niet zijn zoals bedoeld, zoek dan de dialoog met de betrokkenen om er zeker van te zijn dat er steun is voor de 'koerscorrecties' en dat veranderingen niet als een verrassing komen, of onwerkbaar zijn.
- Kies ervoor om industrieën hier in een realistisch tempo te transformeren – door ze te stimuleren in plaats van ze weg te drijven door een ongunstig klimaat waarin er geen **business case is om in Nederland te investeren**. Zorg ervoor dat we niet afhankelijk worden van andere landen voor innovatie, essentiële diensten en producten en dat we niet CO2 importeren en banen exporteren omdat bedrijven een andere bestemming hebben gekozen voor hun investeringen. Industrieën in Nederland kunnen dienen als een lichtbaken voor de wereld, en de Nederlandse regering kan dit bevorderen door **het groene potentieel van verschillende industrieën te benutten**. De basisindustrieën zijn bijvoorbeeld cruciaal voor de productie van zonne- en windenergie, en chips zijn essentieel voor medische technologie. Strategische handelsovereenkomsten, bevordering van circulariteit om de vraag naar nieuwe materialen te verminderen en andere beleidsmaatregelen kunnen helpen veerkracht op te bouwen en zijn het meest effectief als ze op grotere Europese schaal worden geïmplementeerd.
- Omarm eensgezind vooruitgang en vertrouwen op innovatie als de weg naar duurzaamheid en welzijn. Dit houdt ook in dat de overheid – en dus alle ministeries, niet alleen het Ministerie van Economische Zaken & Klimaat – **openlijk en ondubbelzinnig de waarde van ondernemerschap en innovatie door het bedrijfsleven erkent**. Werk in een sterkere sfeer van waardering samen met industrieën in plaats van tegen hen om oplossingen te vinden die levensvatbaar zijn voor de markt en tegelijkertijd de beste innovaties en hun voordelen naar de samenleving te brengen. In dit opzicht ondersteunt AmCham initiatieven zoals het Nationaal Groeifonds volledig. Een dergelijk fonds is meer dan een sterk signaal. Het is een krachtig instrument waarmee de overheid potentieel baanbrekende innovaties kan ondersteunen. AmCham is blij dat een fonds vergelijkbaar met het Nationaal Groeifonds wordt overwogen door de nieuwe regering.
- De Nederlandse overheid heeft 10 sleuteltechnologieën geïdentificeerd waarin geïnvesteerd zou moeten worden. AmCham gelooft dat brede stimulering voor innovatie aan de basis van de economie moet staan, en is het ermee eens dat extra focus op een aantal sleutelgebieden slim is. Hoewel er geen gegarandeerde resultaten zijn in deze 10 gebieden, en er zich nieuwe technologische mogelijkheden kunnen voordoen, geloven wij dat het een **absolute must is om ambitieus te zijn en te proberen technologische doorbraken te bereiken die de economie verder kunnen stimuleren**. Bij het stellen van langetermijndoelen is het van cruciaal belang om de basis te versterken waarop de kennisintensieve, geavanceerde economie is gebouwd: onderwijs, opleiding en onderzoek. Sta open voor samenwerkingsverbanden tussen de industrie en scholen/universiteiten om de reeds bestaande kennis verder te benutten. Voldoende beschikbaarheid van technische vaardigheden zal evenzeer van cruciaal belang zijn voor innovatie en vooruitgang.

EEN GEAVANCEERDE ECONOMIE MOET GEBASEERD ZIJN OP **PRAGMATISCHE KEUZES**

Het woord 'pragmatisch' betekent dat we problemen oplossen op een verstandige manier die past bij de omstandigheden die er werkelijk zijn. De huidige omstandigheden in Nederland zijn uiterst complex en zullen dat ook blijven. Gegeven deze complexe omstandigheden is vertrouwen tussen verschillende partijen in de economie en de samenleving essentieel. Vertrouwen kan worden opgebouwd door een open dialoog tussen de private en publieke sector. De door het Ministerie van Economische Zaken & Klimaat geïnitieerde dialogen met de grootste uitstoters zijn een stap in de goede richting. Zowel overheid als industrie begrijpen de noodzaak om het emissievraagstuk op een verstandige manier op te lossen, met realisme over het transitiepad zodat er voor alle betrokkenen een realistische kans is om de doelen van het Klimaatakkoord van Parijs te halen. Alle belangrijke sectoren in Nederland zouden een dergelijke dialoog toejuichen om te komen tot afspraken die verder reiken dan de 4-jarige levensduur van een regering, met andere woorden: afspraken die bindend zijn voor de langere termijn.

We raden de Nederlandse overheid aan om met meer sectoren en over meer dan alleen emissies een dialoog te voeren. Bijvoorbeeld een dialoog met de Tech Sector over het verbeteren van de digitale vaardigheden van alle mensen in ons land of met de Life Sciences Sector over markttoegang voor innovatieve medicijnen en technologie. Door het voeren van deze dialogen wordt het gemakkelijker om een effectief industriebeleid te creëren: je ziet het hele plaatje. Een basisvoorwaarde voor het slagen van potentiële overeenkomsten is dat er coördinatie is met en betrokkenheid van alle betrokken ministeries. Leden van AmCham zouden deze besprekingen verwelkomen, omdat het een kans is om te laten zien wat er al is bereikt, om te begrijpen wat elkaars problemen zijn, en om een pragmatische weg voorwaarts te bieden. Er zijn een paar voorwaarden om pragmatische oplossingen te realiseren en Nederland een geweldig land te laten blijven:

- De basis van een bloeiende economie ligt in succesvolle Onderzoek & Ontwikkeling en Innovatie en de adoptie ervan. Dit vereist langetermijnvisie, want de weg van idee naar werkende oplossing kan lang en moeizaam zijn. **Faciliteer O&O en Innovatie door langdurige en stabiele prikkels**, zoals WBSO en Innovatiebox. Verander deze systemen niet elke 4 jaar: de private sector rekent op stabiliteit en betrouwbaarheid, vooral omdat innovatietrajecten lange trajecten zijn.
- **Maak energie overvloedig beschikbaar en betaalbaar om de industriële sector en de samenleving als geheel draaiende te houden.** De energiemix moet bestaan uit wind, zon, waterstof en kernenergie, met een snel afnemend aandeel fossiele brandstoffen. Voor de nabije toekomst kunnen we echter niet zonder fossiele energie. Investeer veel in het elektriciteitsnet in een Europese context om de kans op succes te maximaliseren.
- Veel bedrijven – uit alle sectoren – hebben al geweldige resultaten behaald bij het verminderen van hun CO₂-voetafdruk en andere emissies. **Extra verplichtingen en voorschrijven van technologie zullen levensvatbare oplossingen niet versnellen.** De mogelijke invoering van een extra CO₂-belasting in Nederland zet het concurrentievermogen van de Nederlandse industrie verder onder druk door het creëren van een ongelijk speelveld voor bedrijven die vanuit Nederland opereren. Verschillende bestaande en voorgestelde prijsmechanismen voor de grote uitstoters overlappen elkaar: CO₂-heffing voor industrie, minimum CO₂-prijs en ETS. Tegelijkertijd zijn randvoorwaarden om CO₂-uitstoot te verminderen niet altijd aanwezig vanwege congestie van het elektriciteitsnet, lange vergunningsprocedures of weigering van vergunningen voor projecten die uiteindelijk uitstoot zouden verminderen. Hierdoor kan de energie- en materialen-transitie negatief worden beïnvloed en raken klimaat- en energiedoelstellingen uit zicht. **Kies voor belonen in plaats van straffen (carrot vs. stick):** voordelen geven aan bedrijven die emissiedoelstellingen overtreffen of versnellen kan positief effect hebben.
- Door de komende pensioengolf van de babyboomers zullen Nederland, en Europa in het algemeen, veel meer geschoolde mensen nodig hebben, vooral op gebieden waar technologie een gebrek aan productiviteit niet kan compenseren. **Een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt zal erg belangrijk zijn om onze toekomstige welvaart te behouden.** Daarnaast blijft gecontroleerde instroom van internationaal talent en vaardigheden een cruciale motor voor Nederlands succes. I op 8 mensen die in Nederland werken komt al uit het buitenland. We raden sterk aan om **laagdrempelige toegang te creëren voor geschoolde mensen en (her- of bij-)scholing van statushouders** om de groeiende kloof in talent en vaardigheden te dichten. Stimuleringsmaatregelen zoals de 30%-regeling zijn cruciaal om aantrekkelijk te blijven op een concurrerende wereldwijde arbeidsmarkt. Expats dragen veel bij aan de Nederlandse economie met hun expertise, maar ook in termen van uitgaven en belastingbijdrage.
- **Een betrouwbaar en stabiel fiscaal klimaat is essentieel voor langetermijnsucces.** De private sector in Nederland – inclusief het Amerikaanse bedrijfsleven – is bereid om zijn eerlijke deel aan belastingen te betalen, maar we raden sterk aan bepaalde bestaande, niet-concurrerende belastingmaatregelen te heroverwegen, zoals regels voor afschrijving van gebouwen, het niet in lijn brengen van stimuleringsmaatregelen met nieuwe Pillar II-regels en de niet-afrekbaarheid van aandelenbeloningen voor werknemers. Immers, volgens een recente studie van PwC genereert de private sector 74% van alle belastinginkomsten in Nederland. AmCham ondersteunt de implementatie van de wereldwijde 15% minimum belasting in Pillar II. Maar om de groene transitie te versnellen mag de effectieve belastingdruk niet hoger zijn dan in de buurlanden van Nederland. Ad hoc belastingmaatregelen – zoals het huidige CO₂ belastingvoorstel en de wijzigingen in de 30% regeling – om een gat in de begroting te dichten zijn schadelijk voor het betrouwbare imago van het Nederlandse vestigingsklimaat en zullen bedrijven en hun activiteiten naar het buitenland duwen, wat gevolgen zal hebben voor de Nederlandse belastinginkomsten.
- Wees pragmatisch over data en het beheer van data, dit alles in de context en ter ondersteuning van de EU-wetgeving voor dataprivacy en de recente AI-wet. Er ligt een kans voor Nederland om een centrale datahub te zijn met hoogwaardige datacenters op Nederlandse bodem, waardoor we meer kennis en controle, en betere toegang krijgen. Het alternatief is dat gegevens in het buitenland worden opgeslagen, waardoor deze voordelen verloren gaan en we afhankelijk worden van anderen voor wat de meest kritische asset van de toekomst zal zijn. De Nederlandse regering heeft meerdere malen verkondigd een digitale leider te willen zijn, maar een onduidelijke en veranderlijke houding ten opzichte van bijvoorbeeld datacenters en de aanwezigheid van grote techspelers, evenals te snel gaan met strenge regelgeving, belemmert de kansen van AI en al haar oplossingen om tot bloei te komen. **De wens hebben om een digitale leider te zijn, vereist ook consistentie in beleid, vastberadenheid en een gedurfde ambitie om – bijvoorbeeld – de datahub voor EU-landen en een lichtbaken voor responsible computing te zijn.**

VOOR IEDEREEN: VERDERGAAN MET CONSTRUCTIEVE INTENTIE

Dit is een tijd waarin samenwerking nodig is om mondiale uitdagingen aan te pakken die we nog niet eerder hebben gezien. Nederland is van oudsher een tolerante samenleving met veel vertrouwen, maar het vertrouwen neemt af en het denken in tegenstellingen versterkt deze trend alleen maar. Overal in Europa en aan de overkant van de Atlantische Oceaan zien we concentraties van polarisatie en antagonisme. Dit is niet hoe wij willen dat de wereld zich ontwikkelt. Aangezien economische welvaart een belangrijk element van vertrouwen is, moeten we ons innovatievermogen verbeteren en een constructieve dialoog gaande houden, tussen de publieke en private sector, maar ook tussen landen en met alle belanghebbenden in de samenleving. Overeenstemming zoeken door middel van een tijd-gestuurde dialoog ('speed-polderen') kan helpen om het vertrouwen te herstellen en een meer inclusieve samenleving op te bouwen.

Eén van de meest impactvolle transformaties van onze tijd is de overgang naar een *net zero emission* toekomst. De meerderheid van de Nederlandse bevolking begrijpt de noodzaak van verandering, maar vindt dat de verandering te snel gaat. Deze zwijgende meerderheid is bereid om een positieve bijdrage te leveren, maar ervaart veel onzekerheid en voelt zich bedreigd in hun persoonlijke welvaart of levensonderhoud. Het benutten van de zwijgende meerderheid en het creëren van een *coalition of the willing* waarin burgers, overheid en bedrijven participeren, zal van vitaal belang zijn om een meer gecoördineerd pad naar onze toekomstdoelen te creëren. Het bedrijfsleven krijgt veel kritiek te verduren in het publieke debat, maar veel burgers hebben een positief beeld van het bedrijfsleven. Heel vaak gaat het om hun werkgever, collega's, professionele relaties, mensen met wie ze hun dagelijks leven delen.

- Studies tonen aan dat burgers het meeste vertrouwen hebben in het bedrijfsleven als het gaat om het introduceren van innovaties. AmCham gelooft daarom dat **het bedrijfsleven de plicht heeft om op te staan en te helpen bij het tot stand brengen van een 'virtueuze cirkel van vertrouwen'**. Dit betekent ook dat het bedrijfsleven mondiger moet zijn. AmCham realiseert zich dat dit moeilijk is voor bedrijven, vooral in een context van toenemende rechtszaken tegen bedrijven. Toch gelooft AmCham dat het bedrijfsleven doortastend moet zijn om het vertrouwen te (her)winnen. Onze welvaart komt van een economie die efficiënt en soepel draait. Een goed economisch principe is dat je geld moet verdienen voordat je het kunt uitgeven. Wij willen daaraan toevoegen dat je eerst geld moet verdienen voordat je belasting kunt betalen! Minder economische activiteit in een land betekent minder belastinginkomsten.
- We moeten leren omgaan met onzekerheid en instabiliteit. De snelheid van verandering is hoog, zowel door technologische als geopolitieke ontwikkelingen. De politiek laat zich sterk leiden door de waan van de dag en heeft de neiging om in *soundbites* te spreken, wat leidt tot het tegenovergestelde van voorspelbaar gedrag. Daarnaast is de huidige hoeveelheid regelgeving vanuit de EU overweldigend en nationale *gold-plating* vergroot de last nog verder. **Voorkom over-rapportage, zorg voor coherentie, blij afgestemd op de realiteit van bedrijven en integreer wetgevingsvoorstellen met stresstests voor competitiviteit en innovatiecapaciteit** waaraan elke nieuwe wetgeving en elk nieuw beleidsinitiatief moet worden getoetst. **Gebruik robuuste gegevens en wetenschappelijk bewijs voor effectieve beleidsvorming. Beoordeel het cumulatieve effect van wetgeving.** Als het nodig is om bij te sturen, doe dit dan in nauw overleg met het bedrijfsleven om ervoor te zorgen dat de langetermijndoelen overeind blijven en de kortetermijnvereisten haalbaar blijven.
- Kies resoluut en leg goed uit. Deze tijden vereisen dat we vooruit plannen, niet uitstellen en de resultaten op de lange termijn voor ogen houden. **Goede communicatie over waarom beslissingen worden genomen, helpt om draagvlak te creëren.** Met empathie voor de verschillende zorgen in de samenleving, maar toch duidelijk over de impact. AmCham's advies aan de regering is:
 - om een duidelijke visie naar 2050 te creëren;
 - om mijlpalen te definiëren met duidelijke doelstellingen voor 2030, 2040 en 2050;

- om duidelijk uit te leggen wat de doelen zullen zijn, wat er nodig is om ze te bereiken, wat er verwacht wordt van bedrijven en burgers en wat de overheid zal doen om te ondersteunen;
- met daadkracht uit te voeren volgens het schema zoals gedefinieerd in de mijlpalen - met een actieve intentie om vertragingen te voorkomen en met een *can do* mentaliteit. Omdat AmCham regelmatig spreekt met zowel de publieke als de private sector, bieden wij aan om een rol te spelen in dit proces.

- In 2024 vliegen er meer mensen in Nederland dan ooit tevoren. Dit is in tegenspraak met de plannen van de Nederlandse regering om het aantal vluchten op Schiphol in te perken. Met andere woorden, de 'zwijgende meerderheid' is het er niet mee eens of begrijpt de redenen voor het inperken van vliegbewegingen niet. Dit is een voorbeeld van een gebrek aan dialoog tussen alle belanghebbenden in de samenleving. De luchtvaartindustrie is zeer actief in het verduurzamen van het vliegverkeer. In de toekomst zullen vluchten stiller en schoner zijn. **Als we nu de prachtige infrastructuur vernietigen voor milieuwinst op de korte termijn, staan we op de lange termijn op achterstand.** De verbondenheid van Nederland met de wereld via Schiphol is één van de grootste troeven die we hebben, zowel voor burgers als voor bedrijven. Deze verworvenheid moeten we koesteren. We moeten overwegen gebruik te maken van het onbenutte potentieel van Lelystad en andere Nederlandse luchthavens, en het idee van 'Schiphol op zee' opnieuw onderzoeken.
- Wees voorbereid op een meer isolationistische VS. Onder beide potentiële leiders zullen de Verenigde Staten waarschijnlijk meer intern gericht zijn, en mogelijk volledig verdeeld in de Senaat en het Huis van Afgevaardigden. **De rol van de EU en de nationale regering is om de trans-Atlantische relatie sterk te houden door een directe dialoog aan te blijven gaan.** AmCham is een groot voorstander van voortdurende betrokkenheid bij de *Trade & Technology Council* en andere bilaterale initiatieven. Ook het bedrijfsleven moet voorbereid zijn op veranderingen in het mondiale geopolitieke landschap en de Trans-Atlantische relatie in het bijzonder, door hun regeringen te steunen actief samen te werken met de VS. Europa en Nederland kunnen handelen vanuit een positie van kracht, wetende dat we de wereld veel expertise te bieden hebben, bijvoorbeeld op het gebied van watermanagement, circulariteit, duurzame voedselproductie en andere oplossingen.

Tot slot

Nederland presteert al decennialang op topniveau en we zien nu een kans, maar ook een dringende noodzaak om onze aandacht te richten op wat nodig is om een sterke en gesofisticeerde economie op te bouwen die toekomstbestendig is: *gericht op de lange termijn, gebaseerd op pragmatische keuzes en met constructieve intentie.*

PART 2

Het investeringsklimaat in Nederland

In opdracht van de Amerikaanse
Kamer van Koophandel in Nederland (AmCham)
Uitgevoerd door Bain & Company

[Klik hier](#)
om de gedetailleerde resultaten
van de studie te downloaden.

Samenvatting

- Nederland is in alle opzichten een zeer succesvol land, momenteel gerangschikt als 5de in de IMD World Competitiveness Rankings en een van 's werelds meest geglobaliseerde landen. Openheid naar de wereld, internationale handel en samenwerking hebben Nederland geholpen bij het aantrekken van aanzienlijke Buitenlandse Directe Investerings (Foreign Direct Investment of FDI). Nederland bezit momenteel een groot aandeel van de Europese FDI-voorraad. Deze grote FDI-instroom heeft Nederland geholpen een bloeiende economie op te bouwen en sleutelposities in mondiale waardeketens te veroveren in strategische sectoren, waaronder landbouw en chips. Een consistent opwaarts economisch pad leidde tot grote opbouw van welvaart, wat resulteerde in een fantastische kwaliteit van leven, onderwijs, gezondheidszorg en een bruisende economie.
- Echter, dit leiderschap staat onder druk door zowel externe als interne uitdagingen. Wat Nederland in het verleden succesvol maakte, zal in de toekomst niet per se voldoende zijn. Extern zijn geopolitieke omstandigheden zeer instabiel, met alleen maar tekenen die wijzen op intensivering door aanhoudende conflicten, steeds toenemend protectionisme, evenals lokalisatie en diversificatie van toeleveringsketens. Intern staat Nederland voor verschillende sterk verweven uitdagingen – waaronder de energietransitie, woningtekorten en ernstige talenttekorten – die worden versterkt door de huidige onzekere en volatiele beleidsomgeving en toenemende polarisatie binnen het land.
- De gevolgen van onopgeloste uitdagingen zijn al voelbaar met duidelijke tekenen van verminderde aantrekkelijkheid voor buitenlandse investeerders. We zien bijvoorbeeld ~ \$400 miljard netto FDI-uitstroom in de afgelopen vier jaar - terwijl België en Frankrijk hun FDI-instroom jaar na jaar vergroten.
- In een wereld die steeds meer wordt gedomineerd door snel ontwikkelende technologie, is technologische differentiatie cruciaal. Ze moet vanuit twee verschillende perspectieven worden nagestreefd: (i) in de breedte: het inzetten van transformatieve technologieën zoals AI zal aanzienlijke productiviteitsgroei in alle sectoren ontsluiten en (ii) in de diepte: het opbouwen van sterke posities in sleuteltechnologieën als 'op zichzelf staande' sectoren is van essentieel belang voor het veiligstellen van verdienvermogen en strategische autonomie. Maar de competitie is sterk, en om de voordelen van sleuteltechnologieën volledig te kunnen benutten en leiderschapsposities in te kunnen nemen, zijn standvastig pragmatisme en een focus op talent noodzakelijke katalysatoren.
- Het talenttekort is de afgelopen vijf jaar minstens 2x toegenomen in vele beroeps categorieën en het is zowel breed als diep: het loopt doorheen beroepen (van verpleegkundigen tot software-ingenieurs) en het is ernstig (bijv. tot 16x tekort aan elektrotechnische ingenieurs). Daarom is een duidelijke focus nodig op strategische kansen, waarbij oorzaken worden aangepakt en waarbij er technologisch leiderschap is met een focus op talent:

Kies: (1) creëer een gedurfde toekomstvisie samen met de publieke, private en academische sectoren, (2) zet talent strategisch in, over de gehele beroepsbevolking en in overeenstemming met belangrijke behoeften en opkomende technologische trends, (3) committeer aan verandering door middel van concrete investeringen en stabiele beleidskeuzes en (4) blijf toonaangevende clusters bouwen.

Ontsluit: (1) trek binnenlands en internationaal talent aan gedurende de hele cyclus, ook door het stimuleren van de 'juiste' studieprogramma's in een vroeg stadium, (2) ontwikkel toekomstbestendig talent door het heroverwegen van toelatingsdrempels voor bepaalde beroepen en door strategische up- en reskilling, (3) behoud het beste (wereldwijde) talent door een uitstekende kwaliteit van leven en (4) bevorder inclusie om de inzet en participatie van de beroepsbevolking te vergroten.

Talent: sleutel tot Nederlandse concurrentiekracht

Nederland beleeft momenteel grote welvaart en is succesvol in alle opzichten - zowel economisch als sociaal. In 2023 behaalde Nederland de 5de plaats in de IMD World Competitiveness Ranking, een prestatie die ook wordt weerspiegeld in de World Happiness Report Ranking. Bovendien erkende de KOF Globalization Index van ETH Zürich Nederland als het meest geglobaliseerde land ter wereld. Deze openheid naar de wereld, internationale handel en samenwerking hebben in grote mate bijgedragen aan het aantrekken van aanzienlijke Buitenlandse Directe Investerings (Foreign Direct Investment of FDI) naar Nederland en hebben het land één van de topontvangers van FDI gemaakt, wat op zijn beurt heeft bijgedragen aan de opbouw van een bloeiende economie en sleutelposities in mondiale waardeketens in strategische sectoren, waaronder landbouw en chips. Nederland is bijvoorbeeld de 2de grootste exporteur van landbouwproducten wereldwijd geworden en herbergt bedrijven die worden beschouwd als cruciale enablers van wereldwijde technologische vooruitgang, zoals ASML en BESIX. De consistente groei en het opwaartse economische pad van Nederland hebben geleid tot grote welvaartsopbouw, wat de Nederlandse burgers op hun beurt veiligheid, een fantastische kwaliteit van leven, robuuste gezondheidszorg, onderwijs van topniveau en hoogwaardige banen in een bruisende economie oplevert.

Een intensiverende macro-omgeving

De geopolitieke realiteit wordt de afgelopen jaren gekenmerkt door diepe instabiliteit met alleen maar tekenen van intensivering door aanhoudende conflicten, toenemend protectionisme, maar ook lokalisatie en diversificatie van toeleveringsketens. Ondanks uitdagende macro-economische omstandigheden met land-specifieke recessies in 2023, vertoonden de wereldwijde BBP-groei en inflatie enkele tekenen van stabilisatie, maar nog steeds met aanzienlijke tegenwinden. De Nederlandse economie heeft ook voorzichtige tekenen van herstel gezien in Q4 2023 na een technische recessie - d.w.z. drie opeenvolgende kwartalen van economische krimp.

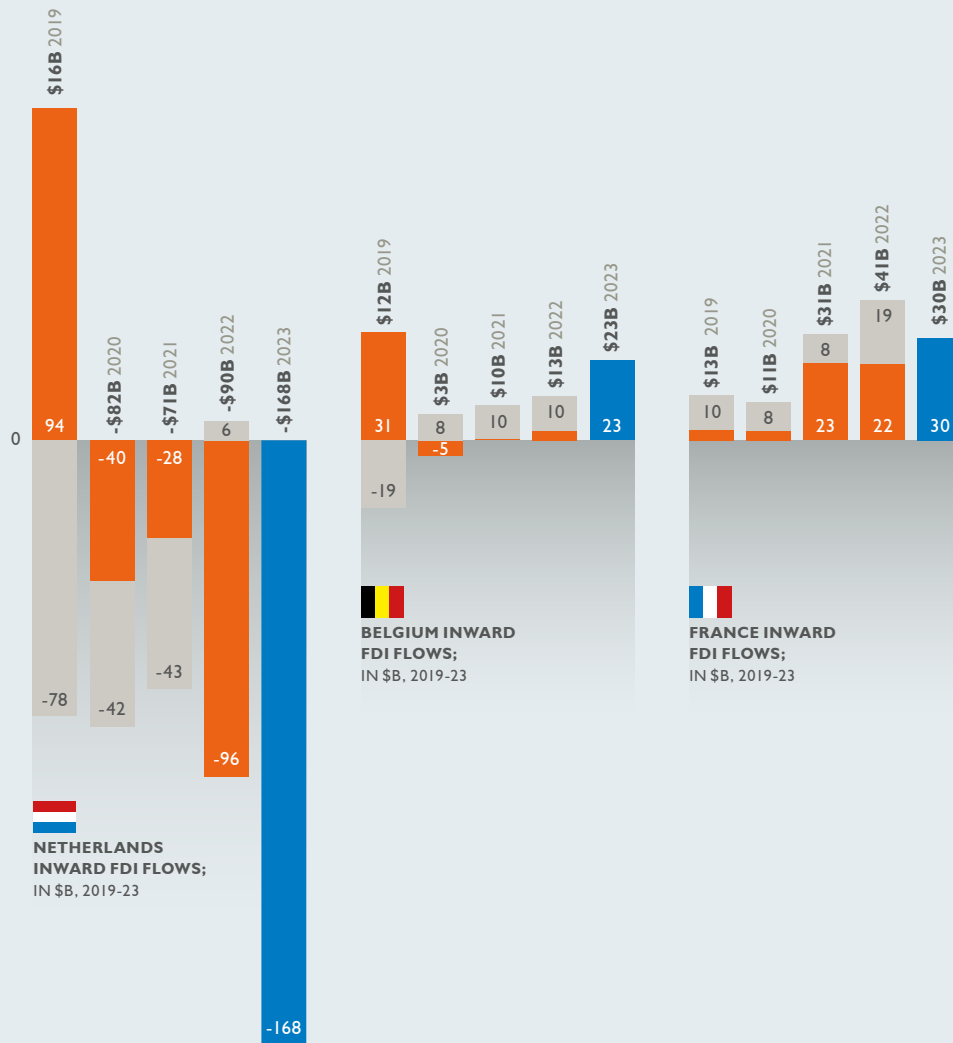
Interne instabiliteit en onzekerheid

Een combinatie van robuuste besluitvorming en een verscheidenheid aan onderling verbonden, gunstige omstandigheden hebben Nederland geholpen het huidige niveau van succes te bereiken. Een positieve, zichzelf versterkende spiraal getriggerd door duidelijke visie, een (constant) gevoel van urgentie en een voorspelbare beleidsomgeving, óók voor innovatie en talent, zal op zijn beurt

FIGURE 1
FDI TRENDS

■ 'Real' FDI
■ Financial FDI
■ Total FDI

Note: FDI inflow is equal to transactions that increase the investment that foreign investors have in enterprises resident in the reporting economy less transactions that decrease the investment of foreign investors in resident enterprises (flows are composed of equity, reinvestment of earnings, and debt transactions); Excludes special purpose entities; Financial FDI is *Financial and insurance activities*, incl. monetary intermediation, HoldCo activities, trusts, funds and other financial entities, as well as insurance, reinsurance and pension funding | Source: OECD

leiden beurt tot een reeks positieve uitkomsten: een verbeterd vestigingsklimaat voor innovatie en opschaling; een groter vermogen om (wereldwijd) toptalent te ontwikkelen, aan te trekken en te behouden, waardoor groeicapaciteit wordt ontgrendeld; en uiteindelijk: betere algemene vooruitzichten voor het lange termijn concurrentievermogen. Het is cruciaal deze positieve spiraal in gang te zetten en op gang te houden om de investeringen aan te trekken die nodig zijn voor vooruitgang in de groene transitie en om de leidende rol van Nederland in Europa en wereldwijd op dit gebied te versterken.

Er speelde de voorbije jaren echter een omgekeerde dynamiek waardoor systeemproblemen niet opgelost raakten, en zelfs werden versterkt door het onzekere en volatiele beleidsklimaat en de toenemende polarisatie in Nederland. Dit alles heeft grote impact op de activiteiten van bedrijven en belemmert het ondernemersvertrouwen. Daarom is het van cruciaal belang om langsepende uitdagingen resoluut en systematisch op te lossen binnen een stabiel beleidsklimaat dat bevorderlijk is voor groei. Als we de woningcrisis als voorbeeld nemen, zien we dat meerdere uitdagingen sterk met elkaar verweven zijn. Het woningtekort wordt verergerd door de gevolgen van andere uitdagingen, maar heeft zelf ook een negatieve invloed op andere crises, waaronder de tekorten aan talent, milieu-uitdagingen, congestie van het elektriciteitsnet en de gevolgen van de vergrijzing.

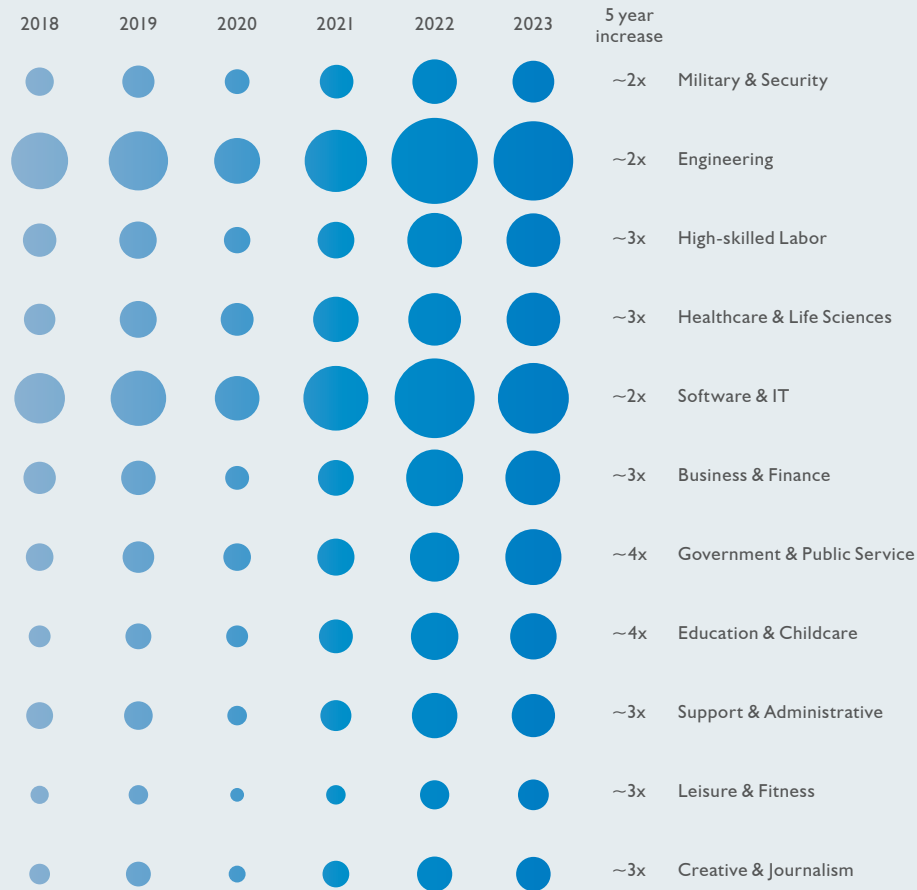
De gevolgen van voorheen onopgeloste en groter wordende uitdagingen zijn nu al voelbaar, met duidelijke tekenen van verminderde aantrekkelijkheid voor buitenlandse investeerders. Ondanks een nog steeds leidende positie van Nederland in Europa wat betreft de totale FDI-voorraad (die in 2023 ~2,7 miljard dollar bedroeg), zijn de buitenlandse directe investeringen in de afgelopen vier jaar netto negatief – met een totale netto-uitstroom van ongeveer \$400 miljard sinds 2019 (zie **FIGUUR 1**). Omgekeerd hebben belangrijke andere Europese landen, met name België en Frankrijk, in elk van de afgelopen vijf jaar positieve netto FDI-stromen gehad, met een algemene opwaartse trend in de netto-stromen op jaarbasis.

Naast deze neerwaartse trend van de inkomende buitenlandse investeringen in Nederland, bleek uit een onderzoek uit 2024 in opdracht van het Ministerie van Financiën dat een derde van de Nederlandse multinationals zou overwegen om de komende twee jaar hun activiteiten naar het buitenland te verplaatsen. Bovendien blijkt uit recente enquêtes dat het vertrouwen van bedrijven in het Nederlandse ondernemingsklimaat jaar na jaar afneemt. Als we deze weg blijven volgen, riskeren we op de lange termijn achteruitgang en een verslechtering van het concurrentievermogen van Nederland op mondiaal niveau. Het in gang zetten van een positieve spiraal ligt binnen handbereik, maar vergt daadkracht, langetermijnperspectief en pragmatische uitvoering.

FIGURE 2

SHORTAGE PER OCCUPATIONAL CATEGORY OVER TIME

Note: (*) Talent shortage is based on UWV's labor market tension indicator – equals the number of vacancies for a specific role divided by the number of people within the first 6 months of receiving unemployment benefits (indicates active job search / highest likelihood of engaging in the job market); Comparison across key occupational categories – size of bubble represents comparison vs. all of these categories and within them | Source: UWV

Behoud van relevantie op de lange termijn

Historisch gezien hebben technologie en innovatie een cruciale rol gespeeld in het succes van Nederland. Wereldwijd worden innovatie en technologie alleen maar belangrijker voor het succes van de grote transitie, het veiligstellen van verdien capaciteit op de lange termijn, het waarborgen van de nationale veiligheid en het vergroten van de onderhandelingsmacht door middel van sleutelposities in belangrijke technologische waardeketens. Nederland kan en moet doorgaan met het opbouwen van zijn capaciteit op het gebied van sleuteltechnologieën, zoals uiteengezet in de Nationale Technologiestrategie – in waardeketens variërend van kunstmatige intelligentie (Artificial Intelligence of AI) en quantum, tot halfgeleiders en biotechnologie. Om de impact van deze technologieën te maximaliseren en economisch te blijven concurreren in een zeer competitieve mondiale omgeving die wordt gedomineerd door snel voortschrijdende technologie, is het noodzakelijk om zich te concentreren op zowel: (a) het inzetten en maximaliseren van het potentieel van transformatieve technologieën, zoals AI, in belangrijke sectoren om productiviteit te vergroten, en (b) het opbouwen van sterke posities en aanwezigheid binnen sleuteltechnologieën als 'op zichzelf staande' sectoren. Er wordt geschat dat alleen al de inzet van generatieve AI het Nederlandse BBP de komende tien jaar met 80 tot 85 miljard dollar (~9%) zou kunnen verhogen in een wijdverbreid adoptiescenario, door productiviteitswinsten en het herbestemmen van de tijd van geautomatiseerde activiteiten. De verkregen waarde kan echter variëren – waarbij een vertraagd adoptiescenario de potentiële BBP-boost terugbrengt tot slechts ~2% (wat overeenkomt met >60 miljard dollar aan gemiste kansen).

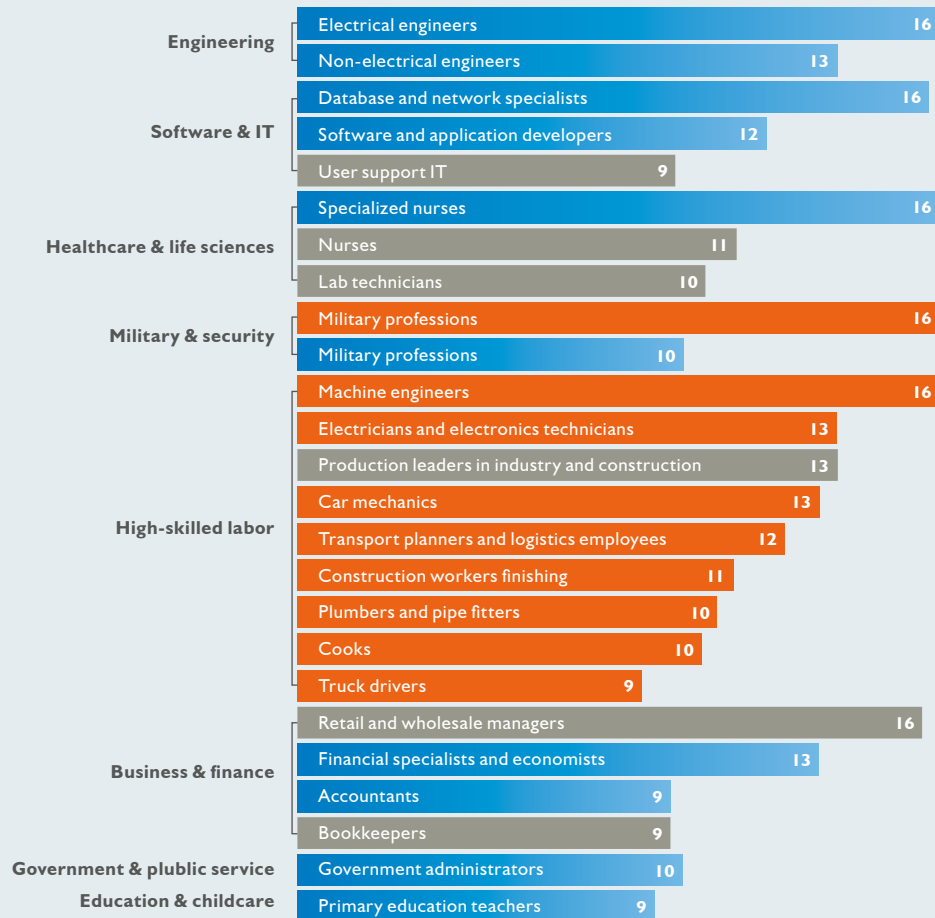
Een sterke economie, ondersteund door gezonde bedrijven, maakt strategische autonomie mogelijk, en is de basis voor het verdienvermogen, dat op zijn beurt maatschappelijk welzijn mogelijk maakt. Als we de afgelopen decennia in ogenschouw nemen, hebben we een monumentale verschuiving gezien in de mondiale waardecreatie in alle sectoren. De lijst van top-10 bedrijven wereldwijd op basis van marktkapitalisatie is in de jaren negentig verschoven van een brede groep bedrijven die diverse sectoren vertegenwoordigden, waaronder energie, detailhandel en industrie, naar een lijst die momenteel voornamelijk bestaat uit technologiebedrijven (zeven bedrijven in de huidige top-10, op basis van marktkapitalisatie). Technologiebedrijven hebben in de loop van de tijd aanzienlijke waardecreatie gerealiseerd, waarbij verschillende bedrijven de waarderingsgrens van \$3 biljoen overschreden en een waarderingsstijging van ~5x bereikten in slechts twintig jaar. Concurreren en winnen in deze cruciale groeisectoren zal in de loop van de tijd alleen maar aan belang toenemen. Het versneld adopteren van transformatieve technologieën en het concurreren in belangrijke technologische sectoren vereisen een niet-aflatende focus en pragmatisme, niet in het minst omdat meerdere landen leiderschapsposities proberen op te bouwen over grotendeels dezelfde reeks strategische technologieën, waardoor ze gedwongen

FIGURE 3

TALENT SHORTAGE PER OCCUPATIONS IN THE TOP 25 BASED ON SHORTAGE SEVERITY (2023)

- Expert tasks requiring advanced knowledge for complex problem-solving and innovation
- Specialized tasks requiring technical knowledge and practical application
- Operational tasks involving machinery, equipment handling, and data management

Note: (*) Talent shortage is based on UWV's labor market tension indicator – equals the number of vacancies for a specific role divided by the number of people within the first 6 months of receiving unemployment benefits (indicates active job search / highest likelihood of engaging in the job market); Task complexity based on ISCO levels | Source: UWV

worden deel te nemen aan stevige concurrentie. En de belangrijkste rode draad in deze strategische sleuteltechnologieën is talent als cruciale voorwaarde.

Talent als sleutelfactor

Tientallen jaren geleden was kapitaal schaars en duur, terwijl talent alomtegenwoordig was. De situatie is nu omgedraaid. Kapitaal is mondiaal overvloedig aanwezig, waarbij particulier kapitaal direct beschikbaar is en in 2023 wereldwijd een piek bereikte van ~3,7 biljoen dollar. Dat is een stijging van ~6x sinds 2005. Talent werd echter in de loop der tijd schaarser. In Nederland is het tekort aan talent zowel breed als diep. Deze trend is verontrustend omdat het tekort is verveelvoudigd in vele beroepscategorieën. De software- en IT-tekorten zijn de afgelopen vijf jaar bijvoorbeeld met ~2x toegenomen (zie FIGUUR 2).

Het tekort strekt zich uit over verschillende beroepen, van elektrotechnici tot verpleegkundigen, met bijna 100 beroepen waar een tekort bestaat. Het omvat alle niveaus van complexiteit (van zeer gespecialiseerd tot routinematig). En de tekorten zijn groot over de hele economie, waarbij bijna tweederde van de ongeveer 100 knelpuntberoepen wordt beschouwd als een ernstig tekort (gedefinieerd als ten minste vier vacatures per werkzoekende in een specifiek beroep). Voor elektrotechnici geldt een van de grootste tekorten – met 16 vacatures voor elke elektrotechnisch ingenieur die werk zoekt (zie FIGUUR 3).

Het aanpakken van het tekort aan talent is absoluut noodzakelijk om de productiviteit op peil te houden en de economische groei te blijven stimuleren. Uit een onderzoek in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat blijkt dat, hoewel beslissingen over het vestigen in of vertrekken uit Nederland afhankelijk zijn van een groot aantal factoren, de toegang tot talent een van de belangrijkste aantrekkingsfactoren is voor bedrijven die naar Nederland komen of investeringen uit Nederland weghalen. Toch is het werven van talent geen probleem waar Nederland op zichzelf mee te maken heeft. In de EU is het aantal vacatures sterk gestegen en de onderliggende tekorten zijn vrijwel identiek, zowel wat betreft de bezetting (bijvoorbeeld ingenieurs, verpleegkundigen en hooggekwalificeerde arbeidskrachten) als de ernst (ernstig over het hele beroepsspectrum). Daarom wordt de strijd om talent alleen maar heviger en is Nederland geenszins een 'single player'. De strijd om talent zal alleen maar intensiveren vanwege twee belangrijke redenen: de vereiste vaardigheden die nodig zijn om de economie en de samenleving draaiende te houden worden alleen maar schaarser; en landen zijn steeds meer betrokken bij een actieve 'oorlog om talent', waarbij landen in Europa en wereldwijd steeds vaker gerichte strategieën hanteren om mondiaal toptalent aan te trekken door middel van belastingen en andere prikkels.

Kies een gedurfde toekomst en ontsluit het talent potentieel

Hoewel de huidige uitdagingen ontmoedigend kunnen lijken, geven de sterke ondernemersgeest en het Nederlandse trackrecord van transformatieve innovatie voldoende reden tot hoop. Nederland staat momenteel echter op een keerpunt: de beslissingen die vandaag worden genomen of niet worden genomen, zullen grotendeels de vooruitzichten voor het lange termijn concurrentievermogen bepalen. Om in staat te zijn de kansen die voor ons liggen te benutten en een toekomstbestendige en veerkrachtige economie op te bouwen, moet Nederland zich duidelijk richten op strategische kansen, systematisch de oorzaken van de meest urgente problemen aanpakken en technologisch leiderschap met talent als belangrijkste katalysator centraal stellen.

1 Kies een gedurfde toekomst

Het bouwen van een toekomstbestendige en veerkrachtige economie vereist dat we eerst begrijpen waar Nederland naartoe wil en vervolgens een duidelijk en uitvoerbaar plan ontwikkelen voor hoe daar te komen, met een focus op vier belangrijke stappen: (1) creëer een toekomstvisie, (2) focus, (3) committeer en (4) cluster.

1 Toekomstvisie

Nederland heeft een unieke en innovatieve aanpak ontwikkeld om grote uitdagingen aan te gaan door 25 sociale missies, vier maatschappelijke uitdagingen en negen topsectoren met elkaar te verbinden, die allemaal mogelijk worden gemaakt door tien sleuteltechnologieën. Als eerste stap moet Nederland een ambitieuze, gedeelde en gedurfde visie voor de toekomst ontwikkelen, waarin sleuteltechnologieën centraal staan en talent als belangrijke katalysator wordt erkend. Een duidelijke visie richting 2050 zal helpen om spelers in de publieke, private en academische domeinen te verenigen en te mobiliseren, waardoor de basis wordt gelegd voor het bouwen van een veerkrachtige en toekomstbestendige economie.

2 Focus

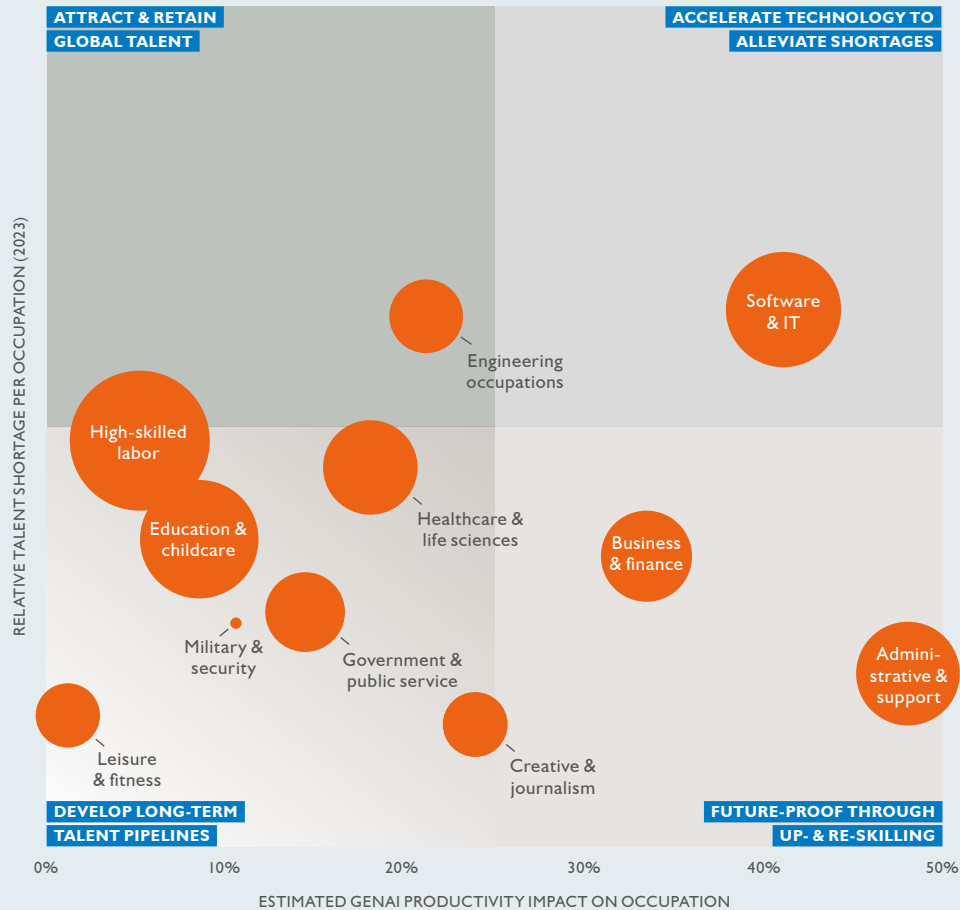
Zodra er een duidelijke visie is, moet Nederland een op vaardigheden gerichte talentstrategie ontwikkelen met een diepgaand en feitelijk begrip van huidige en toekomstige trends. Deze trends zullen bepalen hoe een toekomstbestendige en veerkrachtige beroepsbevolking eruit moet zien.

FIGURE 4

TALENT SHORTAGE & ESTIMATED GENAI PRODUCTIVITY IMPACT ACROSS OCCUPATIONAL CATEGORIES (2023)

Size of bubble = Number of new vacancies in the last 5 years

Note: Talent shortage is based on UWV's labor market tension indicator – equals the number of vacancies for a specific role divided by the number of people within the first 6 months of receiving unemployment benefits (indicates active job search / highest likelihood of engaging in the job market); GenAI impact based on Bain analysis, inspired by aggregate sources incl. GitHub, various sources IBM, Goldman Sachs, OpenAI Research, Accenture, and NBER Occupational categories were developed based on individual underlying occupations. To arrive at the aggregate occupational category figures for GenAI impact and relative labor shortage, weighted averages were used (weighted based on the 5-year growth of these underlying professions)

Allereerst is het nodig om te identificeren waar de meest significante tekorten momenteel zijn. **FIGUUR 2** toonde aan dat de tekorten zowel breed als diep zijn en beroepen betreffen die variëren van elektrotechnische en niet-elektrotechnische ingenieurs tot gespecialiseerde softwareontwikkelaars, verpleegkundigen, loodgieters en vrachtwagenchauffeurs.

Ten tweede is het noodzakelijk om de 'echte' onderliggende tekorten en de evoluerende vraag in kaart te brengen, op basis van op handen zijnde technologische ontwikkelingen die de talentbehoeften op korte en lange termijn zullen herdefiniëren. Het wordt verwacht dat Generatieve Kunstmatige Intelligentie (GenAI) de productiviteit zeer significant zal beïnvloeden, maar de impact op het verlichten van talenttekorten zal ongelijkmatig worden verspreid over beroeps categorieën (zie **FIGUUR 4**). Bijvoorbeeld, het potentieel voor het verlichten van tekorten in softwareontwikkeling is aanzienlijk, maar het is relatief verwaarloosbaar voor gespecialiseerde arbeid, zoals loodgieters en elektriciens.

Op basis van het specifieke profiel van de beroeps categorieën langs de drie dimensies getoond in **FIGUUR 4** – namelijk: de geschatte GenAI-productiviteitsimpact per beroep, het relatieve talenttekort van het beroep en de groeiprognoze van de beroeps categorie over vijf jaar – moet Nederland op maat gemaakte strategieën inzetten. Daar hoort bij: het versnellen van technologie om tekorten te verlichten, het toekomstbestendig maken van de beroepsbevolking door middel van bij- en omscholing, het aantrekken en behouden van wereldwijd talent en het ontwikkelen van langetermijn talentpijplijnen. Deze strategieën sluiten elkaar niet uit. Bijvoorbeeld, ondanks de prioriteit van het versnellen van de adoptie van GenAI om tekorten aan bijvoorbeeld softwareontwikkelaars te verlichten, is het essentieel om door te gaan met het aantrekken en behouden van wereldwijd talent vanwege de lage binnenlandse 'productie' van talent. Evenzo, gezien de ernstige tekorten die leiden tot aanzienlijke onderbezetting en bijbehorende gevolgen in beroepen zoals verpleging, moeten de voordelen van GenAI worden gemaximaliseerd om duurzaam werk en impact op patiënten te bevorderen (naast de primaire strategie van het ontwikkelen van een langetermijn talentpijplijn voor deze beroepen).

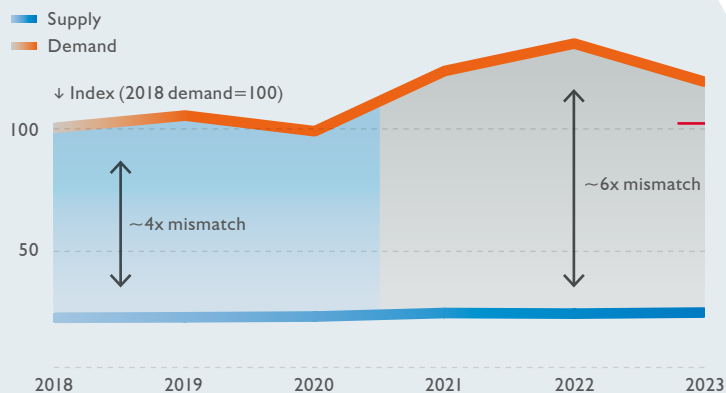
3 Committeer

Verandering is moeilijk en vereist afwegingen. Door proactief verandering te omarmen en te sturen, kan Nederland uitdagingen omzetten in kansen. Duidelijke betrokkenheid betekent ferme besluitvorming onderbouwd door concrete investeringen en stabiel beleid.

Ten eerste betekent het omarmen van verandering proactief en pragmatisch zijn. We kunnen de inzet van GenAI als voorbeeld nemen. Volgens de OESO loopt de productiviteitsgroei in

FIGURE 5
AGGREGATE 'ORGANIC' SUPPLY VS. DEMAND IN SELECT SPECIALIZED SHORTAGE OCCUPATIONS

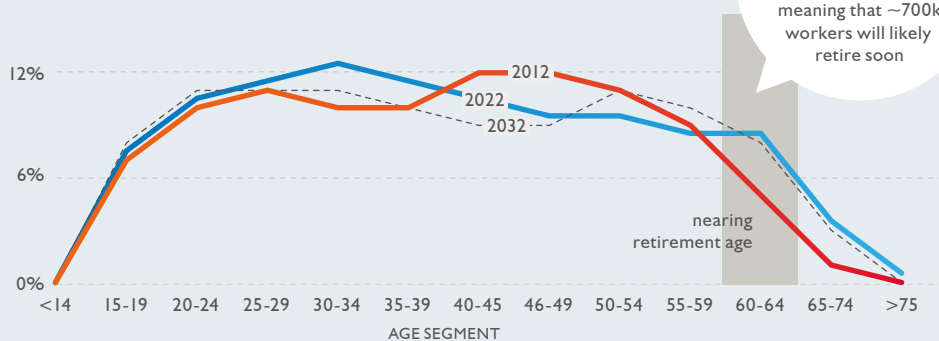

Supply increased by only ~15% since 2018, which is a conservative estimate given that both Bachelor and Master students were included (across HBO and WO) and that a portion of graduates leave the country or go on to study further

Real demand after full GenAI impact. Leveraging GenAI potential would regress the demand back to 2018 levels as opposed to ~20% growth, but still with a huge gap

Note: Key occupations used to aggregate results are specialized nurses, database and network specialists, software and application developers, electrical engineers, non-electrical engineers, and primary education teachers; The match was not direct from UWV's emerging / new vacancies data and CBS's graduation statistics, but in-depth manual matching has been performed and a conservative approach was taken to not overstate the shortage in supply (i.e., HBO and science university programs were considered on both the Bachelor's and Master's level although a portion of the students would go on to continue their studies and not actually enter the workforce); Supply for 2018 was actually 2018/19 in CBS statistics, but was assumed to be 2018 and then 2023 supply was projected based on a ~3% 4-year CAGR to project the 2023 figure | Source: UWV, CBS

FIGURE 6
SHARE OF WORKFORCE PER AGE SEGMENT (% OF WORKING POPULATION)

~8% of the workforce currently in the 60-64 bracket as opposed to only ~5% ten years ago, meaning that ~700k workers will likely retire soon

Note: Number of full-time and part-time jobs within the given age segment, excluding self-employed persons; Refers to individuals under the Collective Labor Agreement (CLA), which covers all employed persons except for the self-employed; 2032 figures projected by assuming the same ratio per segment for workforce to population in that specific segment as in 2022, but adjusted for projected population figures in 2032 (working population data projections for 2032 were not readily available) | Source: CBS

Nederland voortdurend achter bij de OESO-gemiddelden. GenAI biedt een unieke kans om de productiviteit en BBP-groei te versnellen. Echter, volledige inzet op deze verandering vereist mogelijk impopulaire beslissingen, ondanks een langetermijn netto positief resultaat voor de economie als geheel. Meer specifiek, de grootschalige inzet van GenAI vereist aanzienlijke bijscholing voor bepaalde beroepen. In plaats van weerstand te bieden aan verandering, kan o.a. de publieke sector proactief en strategisch investeren in het bijscholen van beroepen met het hoogste risico op verdringing, waardoor mensen worden voorbereid op toekomstbestendige, veerkrachtige banen. Marktwerking zal bedrijven er onvermijdelijk toe brengen deze technologieën in te zetten – de overheid kan negatieve effecten proactief helpen tegengaan op een constructieve manier, waardoor win-winuitkomsten worden gecreëerd voor zowel bedrijven als individuen.

Ten tweede geven concrete overheidsinvesteringen, stabiel beleid en voorspelbaarheid in regelgeving een duidelijke richting aan wat bedrijven (opnieuw) vertrouwen geeft om te investeren. Wanneer beleid binnen minder dan vijf jaar verandert – inclusief regelgeving gericht op technologie, regelgeving en belastingprijkkels gericht op het werven van talent – worden aanzienlijke hindernissen gecreëerd voor bedrijven. Besluiteloosheid en gebrek aan stabiliteit leiden tot geremde groei, wat negatief is voor de economie. Nederland heeft een consequente inzet nodig voor een langetermijnvisie van meer dan 20 jaar met robuuste mechanismen om de consistentie te bewaken, vooral bij leiderschapsovergangen in het land.

4 Cluster

Toonaangevende hubs over de hele wereld hebben meer dan bovengemiddelde prestaties vertoond in innovatieoutput en het vermogen om toptalent aan te trekken en te behouden. Silicon Valley heeft bijvoorbeeld een centrale rol gespeeld in het pionieren en opschalen van sleuteltechnologieën wereldwijd. In Nederland blijven clusters zoals Brainport Eindhoven en Leiden Bioscience Park een even cruciale rol spelen in het stimuleren van lokale innovatie en wereldwijde concurrentiekracht. Het ondersteunen van deze clusters en hen laten floreren moet volledig worden gefaciliteerd door zowel de academische wereld als de private sector. Universiteiten vormen de basis voor Onderzoek & Ontwikkeling (O&O) en Innovatie, terwijl grote internationale bedrijven fungeren als belangrijke katalysatoren voor het hele ecosysteem en voor ondernemerschap.

2 Ontsluit het talent potentieel

Systemische problemen zoals tekorten aan talent verergeren alleen maar na verloop van tijd, tenzij ze tijdig worden aangepakt. Vanwege hun onderling verbonden, aanhoudende en hardnekkige aard is geen enkele hefboom op zichzelf voldoende om ze op te lossen. Daarom is het nodig om verschillende belangrijke hefbomen tegelijkertijd in te zetten. Bovendien zal het verlichten van belangrijke talenttekorten een competitieve mindset vereisen, vanwege de volgende redenen: andere Europese landen concurreren om hetzelfde talent gezien de vrijwel identieke talenttekorten; onmisbaar talent is steeds mobieler door de stijgende vraag; de mismatch tussen vraag en aanbod wordt groter omdat er onvoldoende lokaal aanbod is van afgestudeerden in belangrijke gebieden (zie **FIGUUR 5**); en aanzienlijke uitstroom van talent is op komst door de vergrijzing waarbij een tiende van de werkende bevolking met pensioen zal gaan (zie **FIGUUR 6**). Daarom moeten we holistisch en creatief handelen door vier hefbomen gelijktijdig in te zetten, besluitvaardig en met urgentie: (1) aantrekken, (2) ontwikkelen, (3) behouden en (4) bevorderen van talent.

I Aantrekken

Het aantrekken van (globaal) talent vereist dat we de Nederlandse arbeidsmarkt zowel voor binnenlands als voor internationaal talent zeer aantrekkelijk maken door middel van een langetermijnvisie en aandacht voor zowel onderwijs als loopbaan.

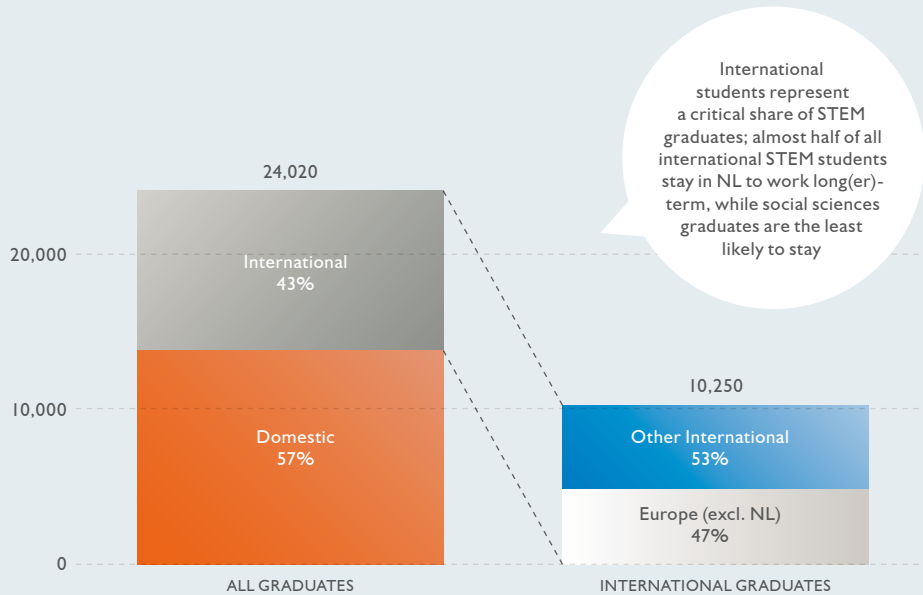
In het vroegtijdig onderwijs is het belangrijk om sterke STEM-training (Science, Technology, Engineering, Mathematics ofwel: Wetenschap, Technologie, Engineering, Wiskunde) te integreren door de industrie te betrekken in de vroege schoolervaring – bijvoorbeeld door laboratoriumbezoeken met wetenschappers te organiseren – wat kinderen helpt te inspireren voor belangrijke carrièrepaden. Dit is vooral relevant voor kansarme en ondervetegenwoordigde bevolkingsgroepen vanwege het gebrek aan rolmodellen. Verder stroomafwaarts naar (en na) het middelbaar onderwijs moet de keuze voor beroepen met grote tekorten worden gestimuleerd door: (1) het creëren van selectieve prikkels (bijvoorbeeld leningen met lage of geen rente, beurzen) voor beroepen die toekomstbestendig zijn en een lange opleidingstijd hebben (bijvoorbeeld STEM en vakmanschap) en (2) het actief ontmoedigen (bijvoorbeeld door hogere rente en beperkte studieplaatsen) van programma's die leiden tot carrières in niet-toekomstbestendige beroepen die waarschijnlijk aanzienlijke her-scholingsinvesteringen vereisen vanwege het risico van verdringing of structureel overaanbod.

Naast het vormen van een gestructureerde lokale talentpijplijn moet er een aanzienlijke focus liggen op internationale studenten en kenniswerkers. Enerzijds is het van groot belang om

FIGURE 7

NUMBER OF STEM GRADUATES AT SCIENTIFIC UNIVERSITIES IN NL (2022/2023)

Note: STEM subjects based on the following main groups of study: 05 Mathematics, natural sciences, 06 Informatics, and 07 Technology, industry and construction | Bron: CBS

Engelstalig onderwijs mogelijk te maken en uit te breiden en werk-en-studieopties aan te bieden die buitenlandse studenten in staat stellen zichzelf te financieren. STEM-afgestudeerden van 2022/23 waren ~40% internationaal, waarvan ongeveer de helft niet-Europees (zie **FIGUUR 7**). Ongeveer de helft van deze internationale studenten blijft en werkt in Nederland na hun studie, wat een cruciale bron van talent is, vooral in STEM. Aan de andere kant is het aantrekken van de beste mondiale kenniswerkers cruciaal. Kennismigranten blijven de belangrijkste tekorten aan talent aanvullen, waarbij de ~26.000 kennismigranten die in 2022 arriveerden ~90% van alle arbeidsmigranten vertegenwoordigen (zie **FIGUUR 8**). Technologiebedrijven zoals ASML hebben in eigen land ongeveer 40% buitenlandse medewerkers in dienst, en die internationale mix aan talent wordt beschouwd als een belangrijke pijler van het innovatievermogen.

Naast het wegnemen van administratieve barrières voor op kennis gebaseerde immigratie en het blijven uitdragen van een gastvrije en open cultuur, beginnen aantrekkelijke waardeproposities voor werknemers met een competitief salaris. Volgens de OESO Indicators of Talent Attractiveness scoort Nederland hoog op het gebied van compensatie en fiscale stimuleringsmaatregelen voor hoogopgeleide kennismigranten, maar blijft het nog steeds achter bij Denemarken, Noorwegen en Zwitserland. Bovendien hebben België, Frankrijk en Zweden allemaal belastingvoordelen ingevoerd naar het voorbeeld van de Nederlandse 30%-regeling.

Wanneer bedrijven hun personeels- en uitbreidingsplannen ontwikkelen voor de lange termijn (meer dan tien jaar), is het vermogen om talent aan te trekken een belangrijk besliscriterium dat invloed heeft op de omvang van de activiteiten in een bepaald land. Bedrijven evalueren echter ook wat de kosten zijn voor het aanbieden van gelijkwaardige nettolonen in vergelijkbare landen. Omdat omringende landen met Nederland concurreren op het gebied van belastingvoordelen en immigratiegemak (bijvoorbeeld gefaciliteerde visumprocessen), is het belangrijk om ons te concentreren op het stimuleren van een positieve keuze voor Nederland, en het vergroten van het aandeel werknemers in de prioritaire sectoren.

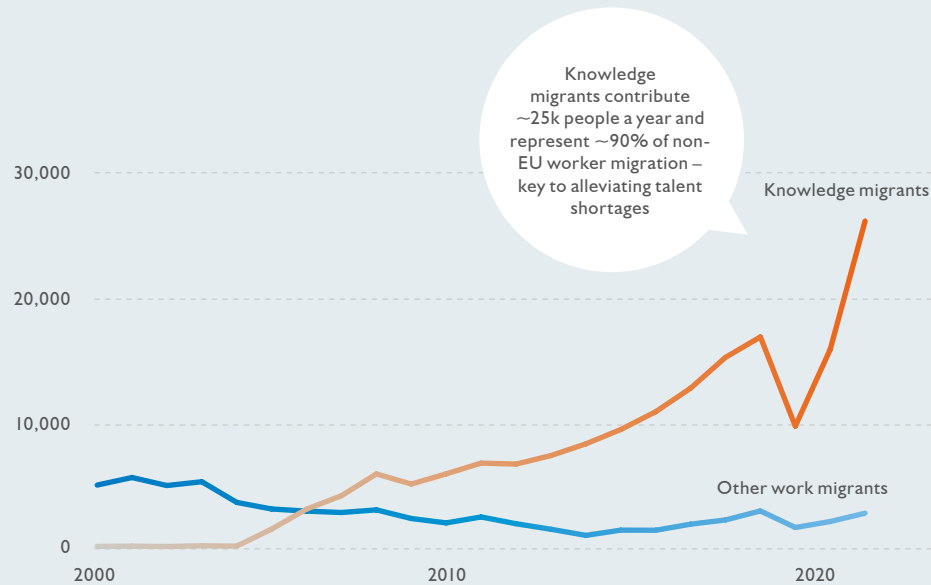
2 Ontwikkelen

Het ontwikkelen van toekomstbestendig talent vereist allereerst een 'paradigmaverschuiving' van diploma's naar 'vaardigheden'. Om de juiste basis te leggen, is het van cruciaal belang om de onderwijs- en certificeringsroutes voor beroepen met grote tekorten opnieuw te evalueren en actief de vraag te stellen of het mogelijk is om versnelde routes te creëren zodat er meer aanbod aan dit broodnodige talent ontstaat. Het wegnemen van toegangsbarrières kan helpen de time-to-market en de financiële kost voor het omscholen en bijscholen van talent voor kritieke beroepen te verminderen, waardoor flexibele en effectieve inzet en betere distributie van de beroepsbevolking mogelijk wordt.

FIGURE 8

NUMBER OF NON-EU/EFTA WORK MIGRANTS ARRIVING IN THE NETHERLANDS (2000-2022)

Note: *Knowledge migrants* is a term synonymous with *Highly-skilled migrants*, which are individuals who have the requisite skills to fill a role that cannot be filled due to shortages within the EEA (not all of these migrants receive the 30% ruling due to specific requirements); Does not include other forms of immigration – e.g., family, asylum, etc. | Source: CBS

Samenwerken met de industrie is van cruciaal belang, niet alleen voor strategisch inzicht in opkomende personeelsbehoeften, vaardigheidsvereisten en mogelijke versnelde routes om het talentaanbod te verhogen, maar het biedt ook een diepgaande mogelijkheid om industrie en onderwijs gezamenlijk praktische programma's te laten ontwikkelen. Om de beroepsbevolking effectief te trainen en te ontwikkelen, zijn verschillende initiatieven van cruciaal belang: (1) toonaangevend basisonderwijs om een sterke basis te creëren (bijvoorbeeld het omkeren van de trend van consequent dalende Nederlandse wiskundecijfers in PISA-tests); (2) uitgebreide en versnelde stageprogramma's; (3) verbeterde studie-en-werk mogelijkheden voor studenten; (4) snellere en flexibelere curriculumveranderingen op basis van opkomende behoeften van werkgevers; evenals (5) actieve en op maat gemaakte ondersteuning in her-scholingsprogramma's (gericht op het herscholen van de beroepsbevolking naar gebieden met de grootste tekorten) en in breed toegankelijke bijscholingsmogelijkheden (vooral gericht op digitale en AI-vaardigheden).

3 Behouden

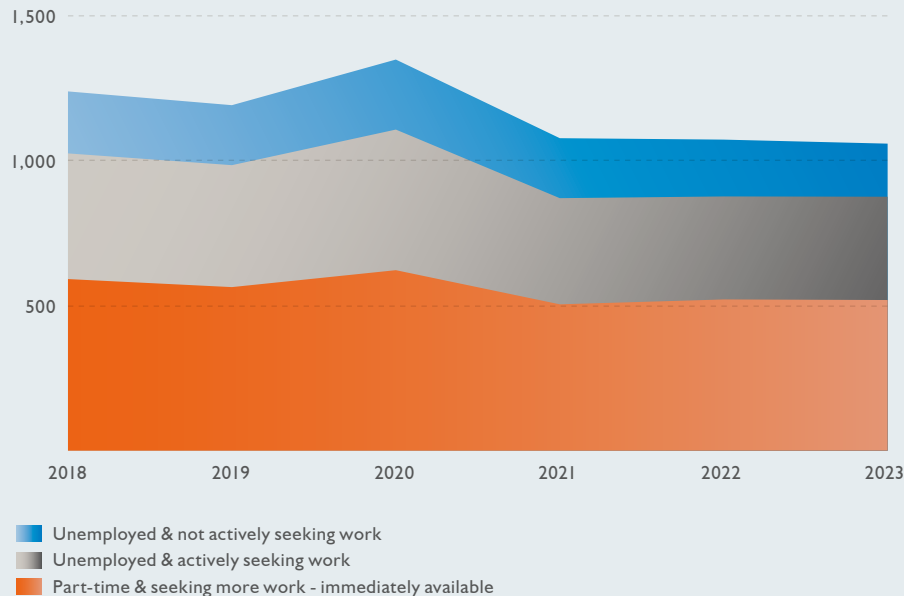
Behouden van talent, binnenlands en internationaal, steunt op twee belangrijke aspecten: (1) een van de beste plekken ter wereld blijven om te leven, (2) bevorderen van 'geweldige werkplekken'.

Allereerst is de grote kracht van Nederland de indrukwekkende levenskwaliteit in combinatie met een sterke zakelijke omgeving die volop carrièremogelijkheden biedt. De kwaliteit van leven is echter op middellange termijn in gevaar. In plaats van ons te concentreren op snelle oplossingen voor symptomen, moet Nederland systematisch de oorzaken van de meest aanhoudende uitdagingen aanpakken om te voorkomen dat de relatieve aantrekkelijkheid van Nederland afneemt. Een voorbeeld van hoe Nederland kan overschakelen naar probleemoplossing op basis van feiten is huisvesting. Hoewel het een veelzijdig en complex probleem is, is een belangrijke kwestie het aanbod. Met het huidige tempo van aanbod zou ongeveer vier jaar nodig zijn om het huidige woningtekort te dichten. De vraag naar huisvesting zal echter blijven toenemen omdat er voor de economische groei een dringende behoefte zal blijven aan o.a. geschoolde internationale werknemers en studenten. Voor uitdagingen die cruciaal zijn voor de levenskwaliteit, is dringend een duidelijk plan nodig en een aanpak waarbij private en publieke belanghebbenden nauw samenwerken – met een focus op wederzijds begrip en creatieve oplossingen.

Ten tweede wordt bevorderen van 'geweldige werkplekken' voornamelijk mogelijk gemaakt door bedrijven. Dit kan worden ondersteund door de overheid met focus op: compensatie, excellente arbeidsomstandigheden en gezonde bedrijfscultuur. Bovendien kunnen bepaalde beroepen waar grote krapte heerst en die cruciaal zijn voor het functioneren van de samenleving (zoals verpleegkundigen en leraren) profiteren van overheidssteun bij versnelde technologische inzet om onderbezettingsproblemen gedeeltelijk te verlichten en risico van verdere uitstroom te verminderen.

FIGURE 9
UNUSED LABOR POTENTIAL
(IN '000S OF PEOPLE, 2018-23)

Note: Excludes people in institutions; Unused labor potential at end of each year (i.e., Q4); Only considers individuals in the 15-75 age range | Source: CBS

4 Bevorderen

Een cruciaal element van een gericht en strategisch plan voor (toekomstig) talent, is het aanboren van ongebruikt arbeidspotentieel met de hoogste impact door: (a) het verhogen van het aantal gewerkte uren door parttime werknemers en (b) het aanboren van latent talent. **FIGUUR 8** toont aan dat meer dan 1 miljoen individuen in Nederland strategischer ingezet kunnen worden.

Allereerst kan het verhogen van de inzet van parttime werknemers een significante impact hebben op de Nederlandse economie, aangezien ~50% van de Nederlandse beroepsbevolking parttime werkt (aanzienlijk hoger dan het EU-gemiddelde van ~17%). Dit hoge percentage is grotendeels te verklaren doordat ~70% van alle vrouwen in de beroepsbevolking parttime werkt. Om het totale aantal gewerkte uren te verhogen, moet Nederland zich richten op: (i) het omscholen en/of bijscholen van de ~500.000 parttimers die hun onmiddellijke beschikbaarheid om te werken hebben aangegeven, maar nog steeds niet volledig ingezet worden ondanks de ernstige tekorten; (ii) diepgaand inzicht krijgen in en aanpakken van belangrijke barrières voor voltijdse werkgelegenheid (bijvoorbeeld gebrek aan betaalbare kinderopvang); en (iii) voltijds werken aantrekkelijker maken door het effectieve belastingtarief bij de overstap te verlagen en eerlijke financiële prikkels te bieden (bijvoorbeeld het dichteren van de huidige ~13% loonkloof tussen mannen en vrouwen).

Ten tweede kan het stimuleren van arbeidsparticipatie in latente talentpools aanzienlijke waarde opleveren voor de Nederlandse economie, met een focus op effectievere inzet van oudere volwassenen, etnische minderheden, asielzoekers, mensen met een handicap en werklozen. De positieve impact van dergelijke inclusieve strategieën kan groot zijn en kan spillover-effecten creëren die verder gaan dan het dichteren van talentkloven. Een recente studie van SEO toonde aan dat het gelijk behandelen van asielzoekers, ongeacht hun land van herkomst, door hen volledig te betrekken bij de arbeidsmarkt vanaf dag één, zou kunnen leiden tot ~€2 miljard aan extra welvaart voor de Nederlandse economie binnen de komende tien jaar – zonder verdringing van lokale werknemers. Bovendien kan de betrokkenheid van oudere werknemers leiden tot belangrijke kennisoverdracht tussen generaties (vooral daar waar impliciete kennis cruciaal is – bijvoorbeeld in chipproductie), de druk op pensioensystemen verminderen en gezondheidsuitkomsten vergroten.

Het ontsluiten van deze latente pools vereist echter dat we: (i) doordachte representatiedoelen stellen (realistisch en afgestemd op talentpijplijnen in plaats van willekeurige cijfers die automatisch op een bepaald percentage worden gezet); (ii) expliciete en/of impliciete vooroordelen ontmantelen (bijvoorbeeld leeftijdsdiscriminatie als de meest geaccepteerde vorm van discriminatie); (iii) de juiste en toegankelijke (om-)scholingsprogramma's tegen lage of geen kosten aanbieden; en (iv) flexibele werkregelingen mogelijk maken, gekoppeld aan voorzieningen voor toegankelijkheid.

Conclusie

Historisch gezien hebben buitenlandse directe investeringen een belangrijke bijdrage geleverd aan het succes van Nederland. Ondanks dat Nederland een groot deel van de Europese directe buitenlandse investeringen (FDI) in handen heeft, is zijn aantrekkelijkheid voor buitenlandse investeerders geleidelijk afgenomen. In dit onderzoek hebben we ons gericht op talent als belangrijke factor voor de concurrentiekracht van Nederland op de lange termijn. Om het huidige welvaartsniveau te behouden zal Nederland proactief zijn toekomst moeten kiezen en op pragmatische wijze uitvoering moeten geven aan het ontsluiten van potentieel.

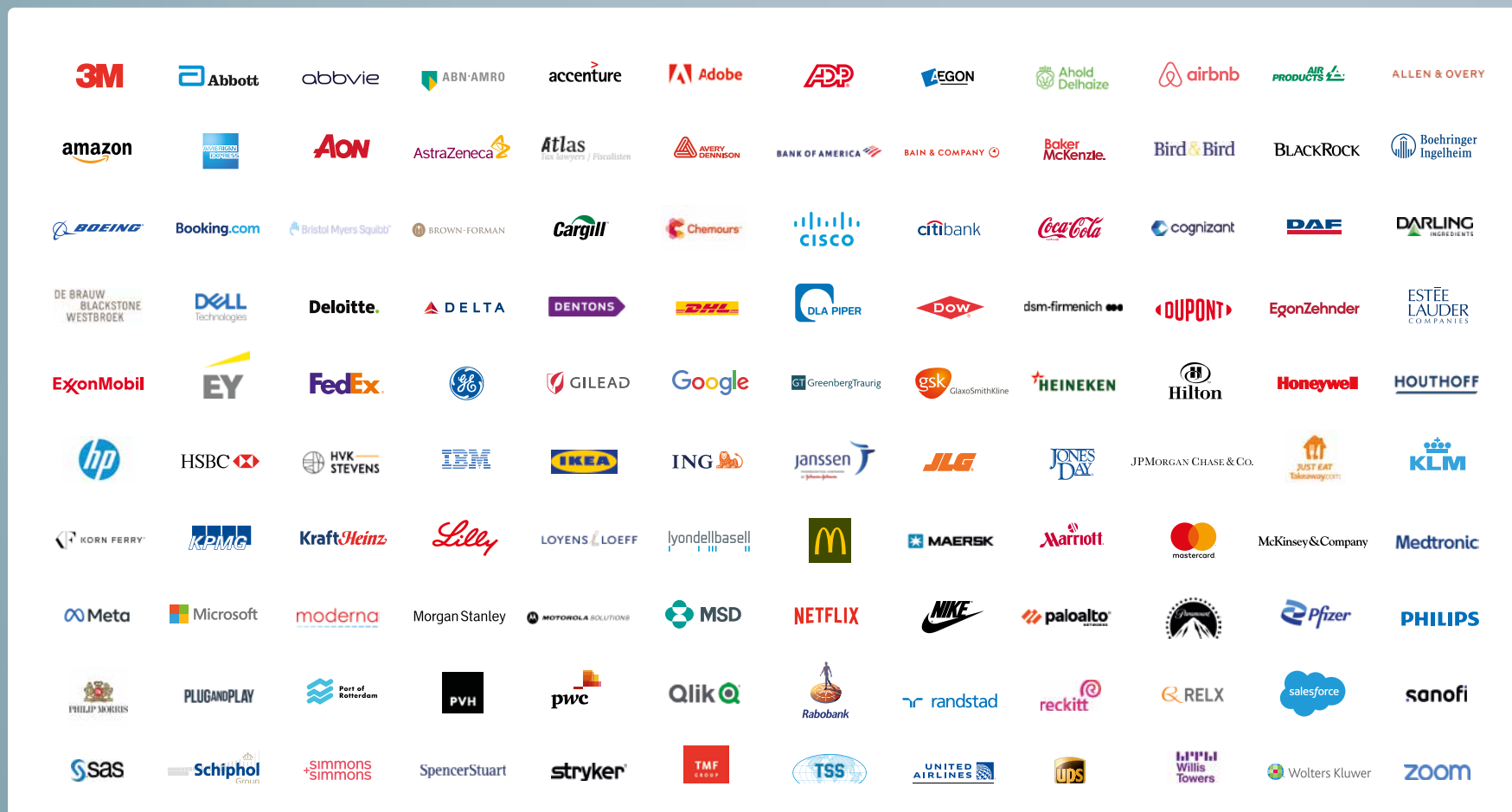
Bijlage

Bronnen van gepubliceerde tekst

SOURCE	TOPIC	SOURCE DETAILS / METHODS / DEFINITIONS
AmCham The Netherlands members	Various	Interviews on members' views on topics such as Dutch attractiveness for FDI, talent shortages and implications, as well as potential solutions for root causes
Expert interviews	Various	Interviews with experts across a range of topics – incl. key levers for competitiveness, positioning in crucial technologies, as well as solutions for persistent challenges intertwined with talent shortages
OECD	FDI inflow and stock, GDP, inflation, cross-country comparison on talent attractiveness	FDI inflow equals transactions that increase the investment that foreign investors have in enterprises resident in the reporting economy less transactions that decrease the investment of foreign investors in resident enterprises. For instance, this includes cross-border M&A activity and intra-company loans between a parent and a subsidiary company
UWV	Talent shortage, talent demand, unused labor potential	Talent shortage is based on UWV's labor market tension indicator – equals the number of vacancies for a specific role divided by the number of people within the first 6 months of receiving unemployment benefits (indicates active job search/highest likelihood of active engagement in the job market). Talent demand is based on emerging / new vacancies for a specific occupation in a given year
CBS	Organic supply of graduates, share of workforce per age segment, knowledge immigration, unused labor potential	Supply of graduates in select professions was conservatively represented, as it was assumed that all graduates from HBO / WO directly enter the workforce (instead of continuing to study, leaving the country, etc.); Workforce age distribution for 2032 assumed based on current ratio workforce-to-population ratios
EC (EURES & Eurostat)	Job vacancy rates and shortages	Vacancy rates and shortages across European countries
Implement Consulting Group on behalf of Google	GenAI's potential GDP impact on the Netherlands	Impact of Generative Artificial Intelligence (GenAI) modelled to showcase overall economic benefits across scenarios
Buck Research Consultants on behalf of the EZK	Reasons for companies leaving the Netherlands	Key factors for companies leaving the Netherlands, incl. push and pull factors
VNO-NCW	Entrepreneurs' confidence in the business climate	Survey how entrepreneurs' confidence in the Netherlands' business climate is evolving over time
SEO Amsterdam Economics	Potential impact of engaging asylum seekers in the workforce	Study on the benefits of equitably engaging asylum seekers from different countries in the workforce
IMD	World Competitiveness Rankings	Ranking focused on various dimensions of economic competitiveness
ETH Zurich	KOF Globalisation Index	Ranking showing the extent of globalization of individual countries
World Happiness Report	Happiness ranking across countries	Ranking showing differences in happiness levels of citizens across countries – used as an indicator of quality of life
Bain & Company Global Private Equity Report	Global capital availability	Detailed report on the PE market, with insight into capital availability globally
Bain analysis based on various sources	GenAI productivity impact	GenAI impact based on Bain analysis, inspired by aggregate sources incl. GitHub, IBM, Goldman Sachs, OpenAI Research, Accenture, and NBER Occupational categories were developed based on individual underlying occupations. To arrive at the aggregate occupational category figures for GenAI impact and relative labor shortage, weighted averages were used (weighted based on the 5-year growth of these underlying professions)

De Amerikaanse Kamer van Koophandel in Nederland (AmCham) is het leidende platform voor Amerikaans bedrijven in Nederland. De achterban van AmCham bestaat uit ongeveer 350 organisaties – Amerikaanse, maar ook Nederlandse en internationale bedrijven die betrokken zijn bij en investeren in de trans-Atlantische economie.

Een selectie van onze leden

AMERICAN CHAMBER OF COMMERCE IN THE NETHERLANDS

+31 (0)20 7951840 | office@amcham.nl | www.amcham.nl